

Lönsam svensk dikalvsproduktion – är det möjligt?

Sammanfattning av delar av SLF-projektet Vägar till lönsam dikobaserad nötköttsproduktion

Pernilla Salevid och Karl-Ivar Kumm

Sammanfattning

Som en del i SLF-projektet Vägar till lönsam dikobaserad nötköttsproduktion har beräkningar gjorts på modellföretag i Götalands skogsbygder (Gsk), Svealands slättbygder (Ss) och Nedre Norrland (Nn). Dessa områden har tillsammans 60 % av dikorna och 57 % av naturbetesmarken i Sverige.

Resultaten visar att spridningen i lönsamhet är väldigt stor framförallt beroende på stödsystemets utformning. Genom att beräkna framtidsscenarier utan gårdsstöd, med förändrade priser på kalvar och ändrade miljöstöd tydliggörs känsligheten för politiska beslut i kalvproduktion med dikor.

Beräkningarna visar att med rätt förutsättningar kan man producera kalv med en lönsamhet som räcker till lantarbetarlön och full ränta på investerat kapital. Rätt förutsättningar är att företaget finns i stödområde med kompensationsbidrag, har tillgång till naturbetesmark och bedriver ekologisk nötköttsproduktion. I områden som saknar naturbete kan lönsamheten ändå bli bra om det finns höga EU-ersättningar via kompensationsbidrag och vallstöd.

Framtidsscenarier

Scenarierna är valda med utgångspunkt från tänkbara omvärldshändelser under avskrivningstiden för investeringar i byggnader och byggnadsinventarier. Händelserna kan vara avvecklade gårdsstöd, ändrade miljöersättningar och lägre marknadspriser på kalvar till följd av avvecklade handjursbidrag. Beräkningar har gjorts utifrån att gårdsstöden för åkermark kan uppfattas antingen som samintäkt eller som särintäkt. I känslighetsanalyser beräknas arbetsersättning vid förändrade byggnadskostnader, storleksrationalisering och merbetalning för ekologiskt kött vilket resulterar i högre kalvpriser.

Produktionsmodeller

De modeller som beräkningar gjorts för skiljer sig åt beträffande produktionsform (ekologisk eller konventionell), vinterhållning (stall eller utedrift), kalvningstidpunkt (januari, april eller juni) och rastyp (lätta eller tunga kor). Företagsstorleken i alla modeller är 100 kor inklusive rekrytering plus betes- och åkerareal motsvarande kor och kalvars foderbehov. Alla kalvar säljs vid avvänjningen utom de kvigkalvar som behövs för egen rekrytering.

Foderstaten är anpassad till varje produktionsmodell. Genom att kombinera klöver-gräsensilage med grovt (senare skördat) gräsensilage anpassas foderstaten till låg-, högdräktighet och digivning. Detta gör att andelen klöver-gräsensilage är 100 % vid kalvning i januari, 50 % vid kalvning i april och 25 % vid junikalvning. I regioner med tillgång på billig halm ersätts gräsensilage med halm. Foderstater med hög andel klöver-gräsensilage eller halm minskar behovet av åkerareal, vilket också minskar miljöersättningarna.

Arbetstiden som är använd i beräkningarna avser tid för djurskötsel och skötsel av betesmarker. Alla maskinkostnader är beräknade m.h.a. maskinstationstaxor. Markkostnaden är satt som ett arrendepris per ha enligt statistik från aktuellt område från Jordbruksverket.

Områdena som ingår i studien har alla tillgång till kompensationsbidrag men storleken varierar beroende på vilken region modellen beskriver. Miljöersättning för naturbetesmarker är räknat utifrån en ersättningsnivå på allmänna värden. I Gsk sker 100 % av betet på naturbetesmark medan i Ss och Nn är detta 20 % respektive 0 % (inget naturbete).

Grundkalkyl, framtidsscenarier och känslighetsanalyser

Grundkalkylen avser 2009 års situation med de gårdsstöd, kompensationsbidrag, miljöersättningar och priser på bl.a. använda kalvar som då rådde i de aktuella områdena. I framtidskalkylerna beräknas arbetsersättningen i olika omvärldsscenarier. Dessa skiljer sig åt beträffande jordbrukspolitik och därmed stöd, kalvpriser och markkostnader. I A-scenarierna avvecklas gårdsstödet. I A1 kompenseras inte detta men markkostnaden minskar när de marknadsprishöjande gårdsstöden tas bort. Utan gårdsstöd är jordbruksmarkens alternativvärde noll i de aktuella områdena. I A2 kompenseras avvecklat gårdsstöd med 50 % högre miljöersättningar. I A3 är gårdsstöden kvar men uppfattas av brukaren som en samintäkt för åkermarken; alltså en intäkt som man får även utan dikalvsproduktion. Däremot krävs bete för att få gårdsstödet för naturbetesmark och detta är därför en särintäkt i A3.

Scenario C visar sänkta dikalvspriser som en följd av handjursbidragets frikoppling kombinerat med A1 (avvecklade gårdsstöd som inte kompenseras men som minskar markkostnaderna). Genom att kombinera A2 (avvecklade gårdsstöd och 50 % ökade miljöersättningar) med reducerade byggnadskostnader har scenario D skapats.

Känslighetsanalyser har gjorts för att visa effekterna av storleksrationaliseringar (200 kor), merbetalning för ekologiskt kött (3 kr per kg slaktad vikt vilket antas leda till ca 10 % högre pris per kalv) och sänkta byggnadskostnader (minskad investeringskostnad med 25 %).

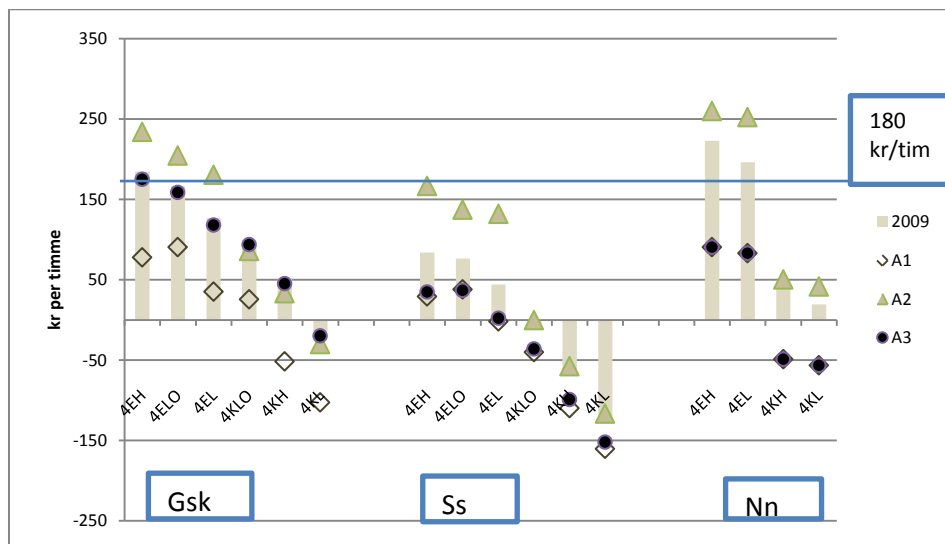
Resultat

För överskådlighetens skull redovisas endast resultat för aprilkalvning, eftersom denna oftast visar sig ha bästa lönsamhet. De olika modellerna beskrivs i tabell 1. Dikor i utedrift under vintern i Sverige kan ha begränsningar p.g.a. mark- och väderförhållanden. Blöt ofrusen mark blir söndertrampad vilket förvärras när korna är tunga. Därför har tunga dikor i utedrift inte beräknats. I Nn har ingen utedrift beräknats p.g.a. osäkerheter om hur snödjup och rovdjursförekomst skulle påverka produktionsresultatet.

Tabell 1. Beskrivning av produktionsmodeller som uppvisat högst arbetsersättning inom ekologisk och konventionell produktion. Siffran 4 anger kalvningsmånad april, E=ekologisk produktion, K=Konventionell produktion, L= Lätta kor (550 kg), H=Tunga kor (700 kg), O=Utedrift.

Produktionsform	Ekologisk, E		Konventionell, K	
	Stall	Utedrift, O	Stall	Utedrift, O
Vinterhållning				
Lätta kor, L, 550 kg	4EL	4ELO	4KL	4KLO
Tunga kor, H, 700 kg	4EH		4KH	

I figur 1 jämförs arbetsersättning för djur- och betesskötsel i utgångsläget från 2009 med scenario A1 (=avvecklade gårdstöd) och A2 (=avvecklade gårdstöd som kompenseras med 50 % ökade miljöersättningar för vall, naturbetesmark och ekologisk produktion) och scenario A3 (=gårdstöd på åkermark beräknas som samintäkt). Figuren visar att de bästa alternativen 2009 når upp till lantarbetarlön i Gsk och Nn men inte i Ss. Skillnaden beror på områdenas naturliga förutsättningar kombinerat med ersättningssystemet för miljötjänster, kompensationsbidrag och gårdstöd. Gsk har högst andel naturbetesmark (allt bete sker på naturbetesmark) av det totala arealunderlaget och därmed höga miljöersättningar och Nn har höga vallstöd och kompensationsbidrag.

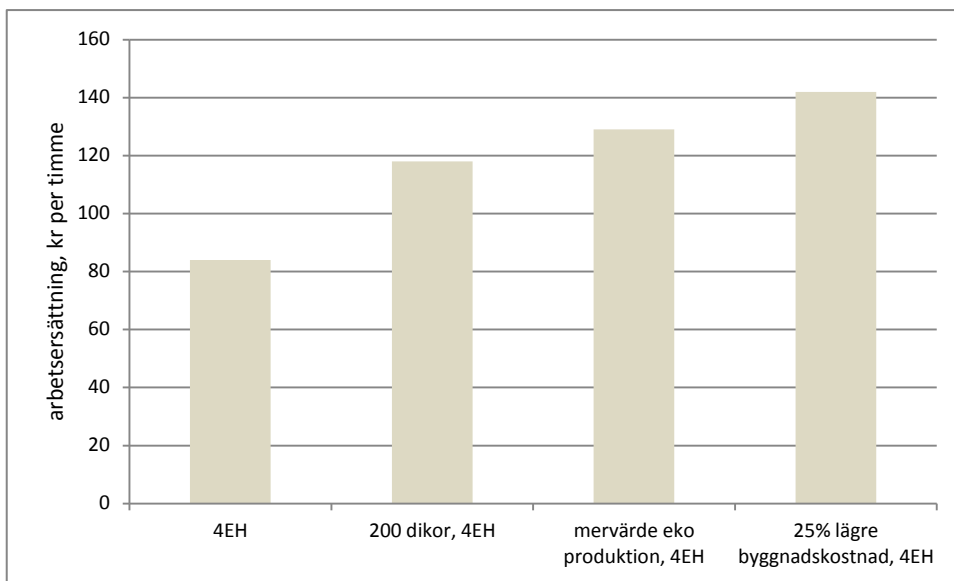

Figur 1. Beräknad arbetsersättning per timme vid olika produktionsmodeller vid utgångsläget 2009 samt i scenario A1 (avvecklade gårdstöd), A2 (avvecklade gårdstöd kombinerat med ökade miljöstöd) och A3 (gårdstöd på åkermark ses som samintäkt). Lantarbetarlönen, 180 kr per timme, är markerad med en horisontell linje.

De konventionella alternativen ger lägre arbetsersättningen än de ekologiska. I Ss ger inget konventionellt alternativ någon arbetsersättning enligt figur 1. Bäst lönsamhet har alternativen 4EH och 4ELO, alternativ som har kalvning på våren och ekologisk produktion. Vid avvecklat gårdstöd (A1) sjunker de bästa alternativen i Gsk och Nn till halv lantarbetarlön och ännu lägre i Ss. Om det slojade gårdstödet kompenseras med 50 % ökade miljöersättningar (A2) får de bästa alternativen i Gsk och Nn högre arbetsersättning än lantarbetarlön och de bästa modellerna i Ss når nästan upp till denna ersättning. I Gsk ger Scenario A3 (gårdstödet kvar men räknas som samintäkt för åkermark) nästan samma resultat som grundkalkylen för 2009 p.g.a. att åkerarealen är liten i detta område. I Ss

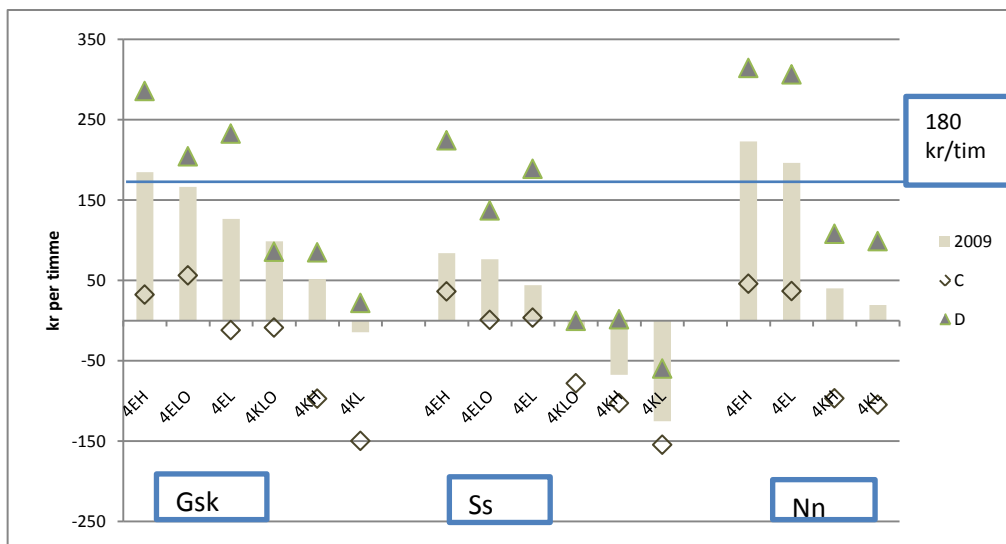
och Nn där nästan all areal utgörs av åker blir effekterna av A3 praktiskt taget den samma som i A1 (avvecklade gårdsstöd).

De bättre odlingsförutsättningarna (bättre arrondering, fältstorlek och transportavstånd) i Ss är inte tillräckligt stora för att kompensera högre markkostnad (arrende) och lägre stödnivåer, vilket leder till sämre lönsamhet i detta område än i de båda övriga. I en känslighetsanalys i Ss visas att arbetsersättning påverkas också av andra val, se figur 2. Genom att reducera investeringskostnaden för byggnaden med 25 % ökar arbetsersättningen med nära 60 kr per timme i modell 4EH. Om en ekologiskt merbetalning på 1,50 kr per kg levande vikt (motsvarar 3 kr per kg slaktad vikt) erhålls ökar arbetsersättningen med 45 kr per timme. En fördubblad besättningsstorlek i ett ekologiskt system ökar arbetsersättningen med ca 35 kr per timme.

Figur 2. Arbetsersättning i kr per timme i känslighetsanalyser för 4EH (aprilkalvning, ekoproduktion, liggbåsstall, stora kor) i Ss vid ökad besättningsstorlek, ekologiskt mervärde och lägre byggnadskostnader.

I figur 3 visas beräknad arbetsersättning i scenario C som en kombination av sänkta kalvpriser till följd av handjursbidragets frikoppling och avvecklade gårdsstöd, ett "worst case". I figuren ingår också scenario D som är en kombination av avvecklat gårdsstöd som kompenseras med högre miljöersättning och 25 % lägre byggnadskostnader, ett "best case". I "worst case" ligger arbetsersättningen på 50 kr per timme eller lägre. I "best case" ligger den i de bästa produktionsmodellerna långt över lantarbetarlön. Figuren visar att spridningen i lönsamhet mellan modeller och områden blir större när miljöersättningarna ökar.

Figur 3. Arbetsersättning per timme vid olika produktionsmodeller vid utgångsläget 2009 samt i scenario C (sänkta dikalvpriser som en följd av handjursbidragets frikoppling kombinerat med avvecklade gårdsstöd (A1)). Genom att kombinera A2 (avvecklade gårdsstöd och ökade miljöersättningar) med reducerade byggnadskostnader har scenario D skapats. Lantarbetarlönen, 180 kr per timme, är markerad med en horisontell linje.

Miljöersättningar kontra effektiv produktion

Miljöersättningar till naturbetesmarker, vall och ekologisk produktion liksom kompensationsbidrag och gårdsstöd bidrar till att nå miljömål som att beta stora arealer, behålla återstående jordbrukslandskap i skogsbygder och öka den ekologiska produktionen. Köttproduktion på betesmarker och på en stor del av den svenska skogsbygdsåker konkurrerar för närvarande inte med annan produktion. Idag anses denna mark vara olönsam för spannmålsproduktion och saknar alternativvärde som jordbruksmark. Behovet av åkermark för grovfoderskörd varierar i område Gsk (där allt bete sker på naturbetesmark) mellan 0,3 till 0,5 hektar per diko för 4KH respektive 4EH. Behovet av åkermark i område Nn (där både bete och grovfoderskörd sker på åkermark) är 1,4 hektar per diko för 4KH respektive 2,2 för 4EH. Om det i framtiden blir ont om mark för livsmedel och/eller för odling av energi, kan fördelarna med att dikorna sköter stora arealer bytas till en nackdel. Å andra sidan kan det vid framtida brist på mark för mat- eller energiproduktion vara bra om marken behållits brukbar och snabbt kan växlas över till intensivare produktion. Arealbehovet per ko kan vid behov minska genom övergång från extensiv gräsvall till klöver-gräsvall plus halm och genom övergång från ekologisk till konventionell produktion.

Slutsatser

Produktion idag:

Det är möjligt att producera dikalv med en lönsamhet som räcker till lantarbetarlön och full ränta på investerat kapital. Förutsättningarna för detta är att företaget finns i ett stödområde med kompensationsbidrag, har tillgång till naturbetesmark och bedriver ekologisk produktion. I områden som saknar naturbete kan lönsamheten ändå bli bra om kompensationsbidrag och vallstöd är tillräckligt höga.

Miljöstöden ger möjlighet att bibehålla öppna marker i skog- och mellanbygd genom dikalvsproduktion.

Nuvarande stödsystem driver på en specialisering på dikalvsproduktionen i områden med goda förutsättningar för detta.

Produktion i framtiden:

Politiska beslut och prisutvecklingen är helt avgörande för om produktionen kan vara lönsam i framtiden.

Ett stödsystem som är kopplat till arealen i regionen, gör att skillnaden i lönsamhet i dikalv mellan regioner blir större än om man har ett stöd som är kopplat till betesdjuren.

Det är stor risk att generationsväxlingar och investeringar för framtida dikalvsproduktionen endast kommer att ske i stödområdena.